

Erfaringsopsamling - ABA-forsøgsprojekterne i Københavns Kommune

Indhold

Resumé	1
Erfaringsopsamlingen	3
Det videnskæssige og pædagogiske grundlag for forsøg med ABA-tilbud i Københavns Kommune	3
Fakta om det københavnske forsøgsprojekt på førskoleområdet	4
Høj grad af forældre- og børnetilfredshed	5
Samarbejdet mellem Københavns Kommune og ABA-foreningen i København	6
ABA-forsøget som eksempel på 'public governance'	8
Visitation til ABA-forsøgsprojekterne i Københavns Kommune	9
God repræsentation af to-sprogede børn	10
Problemer med at finde børnehaver	11
Træningsrum	13
Professionalisme/intimitet i forholdet mellem ABA-pædagog og forældre	13
Blandede erfaringer med forældreengagement	13
ABA er et godt behandlingstilbud, men et dårligt pasningstilbud	16
Vikardækning	16
Fastholdelse af ABA-pædagoger	17
Samme ressourcer til alle ABA-børn	18
Supervisionen	18
Web-cam-supervision	19
Antallet af interventionstimer	20
Hjælpetrænerne	20
Efteruddannelse for ABA-pædagoger	21
Fysioterapi og audiologopædi	21
Overgangen fra børnehave til skole	22
ABA-pilotprojektet på skoleområdet	23
Børn, der ikke er med i forsøgsprojektet	25
Referencer	26
Artikler om ABA-forsøgsprojekterne i Københavns Kommune	27

Resumé

ABA-tilbuddene i Københavns Kommune er specialpædagogiske forsøgsprojekter, hvor 24 børn med betydelig nedsat psykisk funktionsevne inden for det autistiske spektrum gives en tidlig og intensiv adfærdsanalytisk intervention – som regel enkeltintegreret sammen med normale børn. Det skønnes, at ABA-forsøgsprojektet aflaster ca. 10 specialbørnehavepladser plus et antal basisgruppepladser i kommunen. 7 ud af i alt 24 børn i ABA-forsøgsprojekterne er tosprogede og der er dermed en fin deltagelse af børn og forældre med anden etnisk baggrund i forsøget.

Blandt forældrene er der stor tilfredshed med forsøgsprojektet, ABA-pædagogerne og supervisorerne. Selv om børnene er meget forskellige – fra meget højt fungerende børn med Aspergers syndrom til mentalt retarderede børn med infantil autisme eller atypisk autisme – melder næsten alle forældre om, at de kan registrere tydelige effekter på barnets udvikling af den målrettede og intensive indsats. Forsøgsprojektet giver familien et løft; de får del i en adfærdsanalytisk værktøjskasse, som giver meningsfuldt samspil med deres barn; de har nu en vigtig rolle at spille i deres barns udvikling, er ikke længere overladt til sig selv og oplever ikke længere at blive umyndiggjort i forhold til deres eget barn.

Forsøgsprojektets opstart og organisering har været veltilrettelagt, nydt en høj prioritet fra forvaltningens side og er et godt eksempel på 'public governance', hvor borgergrupper i samarbejde med forvaltning og kommune udvikler og tilrettelægger konkrete offentlige ydelser.

Forsøgsprojektets strategi om at ABA forsøget tjener et dobbelt formål: dels at give et antal børn med autisme et læringsboost i deres tidlige år og dels at tilrettelægge et længerevarende kompetenceløft af kommunens specialpædagogiske kvalifikationer har vist sig at være vellykket. Som en udløber af det københavnske forsøg er det nu udviklet og gennemført landets første uddannelse i ABA-pædagogik ved CVU-Storkøbenhavn. Uddannelsen er tilrettelagt i et samarbejde mellem CVU-Storkøbenhavn, Københavns Kommune, ABAforum og Videnscenter for Autisme.

Forsøgsprojektet har indenfor en række område stødt på en del vanskeligheder, som projektledelse, kontaktudvalg og forvaltningen har arbejdet på at løse. Der er dels tale om velkendte problemer med at få et kvalitetsorienteret og intensivt specialpædagogisk forsøg til at fungere på nye præmisser og med nye samarbejdspartere. Der arbejdes på at løse følgende problemer:

- Visitationskriterier til ABA forsøget og forvaltningen af disse
- Problemer med at finde interesserede børnehaver
- Manglende træningsrum til nogle af ABA børnene
- Professionalisme og intimitet i forholdet mellem ABA-pædagog og forældre
- Blandede erfaringer med forældreengagement
- ABA er et godt behandlingstilbud men et mindre godt pasningstilbud
- Fastholdelse af ABA-pædagoger i forsøget
- Behov for en differentieret ressourceudmelding til forskellige ABA børn
- Konkret tilrettelæggelse af samarbejde med fysioterapi og audiologopædi (talepædagogik)
- Overgangen fra børnehave til skole

Der er markante kvalitetsforskelle på ABA-pilotprojektet på skoleområdet og ABA-forsøgsprojektet på børnehaveområdet. Forskellene angår det bevillingsmæssige grundlag, de ressourcer pilotprojektet har fået udmeldt, en manglende projektledelse af pilotprojektet, forskellige besværliggørende ansættelsesprocedurer af personalet, omfanget af supervision samt den visitationspraksis som har fundet sted. Dette har ført en decentral struktur i skolepilotprojektet, som derfor ikke har fungeret som et samlet forsøgsprojekt. På en række punkter strider den eksisterende specialpædagogiske skolemodel mod det pædagogiske grundlag for ABA-metoden og dette har på afgørende områder begrænset værdien af pilotprojekterne. Der er derfor behov for en fælles central styring af alle ABA-tilbud uanset om de retter sig imod skolebørn eller førskolebørn, central ansættelse af personale til ABA-skolepilotprojektet, forsøgsstatus mht. brug af timeressourcer samt en egentlig forsøgsbevilling.

Erfaringsopsamlingen

Grundlaget for erfaringsopsamlingen er informationer fra kontaktudvalget mellem ABA-foreningen og Københavns Kommunes Børne- og Ungdomsforvaltning, fra forældre til børn i forsøget, fra ABA-pædagoger samt supervisorer. Som supplement til denne erfaringsopsamling er der samtidig blevet offentliggjort en undersøgelse af forældrenes tilfredshed med ABA-forsøgsprojekterne i Københavns Kommune (ABAforum, 2006).

Forsøgsprojektet på førskoleområdet er startet den 1.3.2005 og slutter den 31.12.2006. Forsøget omfatter 18 førskolebørn, som er fordelt på 14 forskellige børnehaver, hvoraf en del er udflytterbørnehaver, mens resten er almindelige lokale børnehaver. I 4 børnehaver er der 2-ABA-børn, som er tilknyttet hver sin stue. 5 af de visiterede børn har tidligere gået i specialbørnehaver, mens resten har været enkeltintegreret med begrænset støtte i almindelige børnehaver eller er blevet passet hjemme. I gruppen af børn, der tidligere har gået i almindelige børnehaver, er der et ukendt antal, som inden ABA-forsøgsprojektet har stået på venteliste til en specialbørnehaveplads. Det skønnes, at ABA-forsøgsprojektet således aflaster ca. 10 specialbørnehavepladser og et mindre antal basisgruppepladser i kommunen.

Pilotprojektet på skoleområdet er startet i august 2004 og slutter med udgangen af skoleåret 2006-07. Forsøget omfatter i skoleåret 2005-06 seks børn, som er fordelt på fem skoler: tre distriktsskoler og to specialskoler. Blandt de seks skolebørn har et barn tidligere været en del af ABA-førskoleprojektet, mens de resterende enten slet ikke har modtaget denne form for tilbud forud for skolegangen eller har modtaget et hjemmebaseret og forældrefinansieret ABA-tilbud. Der er i foråret 2006 visiteret 4 nye børn til ABA-forsøgsprojektet på skoleområdet, således at antallet af ABA-børn i københavnske skoler i skoleåret 2006-07 kommer op på i alt 10. Alle 4 er for øjeblikket en del af førskoleforsøget, og antallet af førskolebørn i ABA-tilbud vil således ved skolestart blive reduceret med 4.

I det følgende vil primært forholdene for ABA-børnehavebørn blive behandlet. Forholdene på skoleområdet behandles i et særskilt afsluttende afsnit. Selv om der i begge tilfælde er tale om ABA-forsøgsprojekter, har de tidligere været administreret af to forskellige forvaltninger – FAF og UUF – og ressourcer og forsøgsbetingelser har været vidt forskellige. Derfor kan de to forsøgsprojekter ikke beskrives eller evalueres samlet.

Det videnskabelige og pædagogiske grundlag for forsøg med ABA-tilbud i Københavns Kommune

ABA er et akronym for Applied Behavior Analysis – anvendt adfærdsanalyse på dansk. ABA er en specialpædagogisk metode, som er blevet udviklet og metodeudviklet i løbet af de seneste 45 år. Metodens effekter på børn med autisme er i udlandet veldokumenteret i en række videnskabelige studier, men alligevel har metoden været ukendt i Danmark, indtil en række forsøgsprojekter i Århus Amt, Fyns Amt, Frederiksberg Kommune og Københavns Kommune er blevet iværksat inden for de seneste fem år.

Som specialpædagogisk metode til børn med autisme bygger anvendt adfærdsanalyse på følgende elementer:

- en række velafprøvede pædagogiske metodikker der i pædagogiske forsøgsarbejder har vist sig effektive til henholdsvis at fremme læring og begrænse uhensigtsmæssig adfærd hos børn med autisme,

- en tidlig og højintensiv intervention, hvor man i stedet for at sprede ressourcerne til børn med autisme ud over hele deres barndom koncentrerer dem i de yngste aldersgrupper således, at der kan ske en accelerering af disse børns koncentration, motivation, udvikling og læring,
- et helhedsorienteret curriculum, der er inspireret af typiske børns udvikling, men som tilpasser dette til den særlige læringsstil og de særlige indlæringsproblemer, som børn med autisme har,
- nogle organisatoriske rammer, der muliggør en målrettet og intensiv pædagogisk indsats, som får karakter af en egentlig pædagogisk behandling,
- integration af børn med autisme i normale børnemiljøer og en systematisk inddragelse af typiske børn som formidlere af læring og udvikling,
- målrettet inddragelse af forældre i behandlingen og et tæt samarbejde mellem et team af fagfolk og barnets forældre (Andersen & Bay, 2004).

Fakta om det københavnske forsøgsprojekt på førskoleområdet

I det københavnske ABA-forsøgsprojekt på førskoleområdet har ABA-børn som udgangspunkt samme ressourcer, som består af følgende: en fuldtids ABA-pædagog, 7 timers hjælpetræner om ugen, 10.000 kr. til materialer om året samt en plads i en almindelig børnehave. Alle ABA-børn er således indskrevet på almindelig vis i børnehaven, og børnehaven modtager den sædvanlige kommunale bevilling på ca. 59.000 kr. per barn per år plus et handicaptillæg. Hertil kommer ressourcer (tabt arbejdsfortjeneste), som sætter forældre i stand til at deltage i barnets team (Arbejdsgruppe nedsat af Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltningen, 2003).

Omkring hvert barn er der nedsat et team, som består af ABA-pædagogen, hjælpetræner, forældre, repræsentant fra institutionen, evt. hjemmehjælpetræner, evt. talepædagog og evt. fysioterapeut. Talepædagog og fysioterapeut deltager kun lejlighedsvis i teamet. Teamet får supervision fra det norske supervisorscenter NOVA. Supervisionen er ugentlig – hver anden uge i form af live supervision i 2 timer og i de øvrige uger er supervision baseret på telefonsamtaler eller web-cam-transmissioner.

Der er afsat i alt 44 skemalagte pædagogtimer til hvert barn om ugen, men 7 af disse anvendes til ABA-pædagogens forberedelse og mødedeltagelse. Forældrene har ved visitationen til forsøgsprojektet skrevet under på, at de vil bidrage med 10 timers træning i hjemmet per uge samt deltage i møder omkring barnets behandling; dvs. supervisions- og teammøder. Forældrene får om nødvendigt bevilget tabt arbejdsfortjeneste for at kunne deltage i disse møder.

Forældre til børn i forsøgsprojektet deltager på frivillig basis en gang om måneden i en workshop, hvor en supervisor er til stede, og hvor der gives fagligt input om centrale problemstillinger – primært emner, som har relevans i hverdagen og hjemmet: selvhjælpsfærdigheder, selvstimulering, problemløsningsfærdigheder, inddragelse af søskende og bedsteforældre, forældretræning m.v.

Som en del af deres ansættelse skal ABA-pædagogerne tage en ABA-specifik efteruddannelse i form af et modul på en Pædagogisk Diplomuddannelse på CVU-Storkøbenhavn. Undervisningen omfatter 48 lektioner fordelt på 12 undervisningsgange. Undervisningens indhold er dels af generel karakter (om gennemgribende udviklingsforstyrrelser og forskellige behandlingsmetoder) og dels specifikt om anvendt adfærdsanalyse som pædagogisk metode. Uddannelsen skal afsluttes med en skriftlig opgave og pædagogerne har mulighed for at blive certificeret som ABA-pædagoger.

ABA-pædagogerne får et løntillæg for at arbejde med et barn med handicap og et supplerende løntillæg for den tvungne efteruddannelse. Pædagogerne aflønnes derimod kun delvist for de timer, der anvendes til efteruddannelsen og kan ikke afspadsere de ikke-betalte timer.

Til projektet er der tilknyttet en projektleder og en projektmedarbejder, som begge er ansat i den ansvarlige forvaltning – Børne- og Ungdomsforvaltningen. Ud over ABA-forsøgsprojektet har projektledelsen også ansvar for et andet forsøg med nye behandlingsformer (Doman/Family-Hope), men eftersom dette forsøg kun omfatter 3 børn, er hovedparten af projektledelsens arbejde knyttet til ABA-forsøgsprojektet.

Forsøgsprojektet indgår som en del i den igangværende nationale evaluering af autismspecifikke tilbud til småbørn. Evalueringen foretages af Marselisborgcenteret i samarbejde med AKF. Evalueringen skal være afsluttet inden den 1.1.2007.

Det samlede budget per barn per år var inden projektstarten sat til ca. 605.000 kr. (2004-tal). Siden er enhedsprisen steget – bl.a. som følge af en række udgifter, der ikke var budgetteret med oprindeligt: vikarordning, IT-udgifter, kørselsordninger samt fysioterapi.

Høj grad af forældre- og børnetilfredshed

Der er udarbejdet en særskilt rapport baseret på data fra forældrenes besvarelse af et spørgeskema om tilfredshed med ABA-tilbuddet i Københavns Kommune. De hidtidige erfaringer peger på, at der blandt forældrene og børnene er stor tilfredshed med forsøgsprojektet. Selv om børnene er meget forskellige – fra meget højtfuncerende børn med Aspergers syndrom til mentalt retarderede børn med infantil autisme eller atypisk autisme – melder næsten alle forældre om, at de kan registrere tydelige effekter på barnets udvikling af den målrettede og intensive indsats. En del af de visiterede børn, som er startet i ABA-behandling i en tidlig alder, og som har haft gode forudsætninger for behandlingen, har oplevet et markant udviklingsmæssigt spring, som også kendes fra forskning i tidlige og intensive adfærdsanalytiske interventioner. Nogle af disse børn klarer sig i stigende grad blandt typiske børn uden støtte, og de har nået et niveau, hvor de kan lære på normale betingelser. Andre børn har udviklet sig mere jævnt og stabilt. Hos de børn, der inden forsøgsprojektet startede, var i hjemmebaserede, lavintensive ABA-behandlinger, har man tydeligt kunnet registrere effekterne af den højere grad af intensitet og bedre kvalitetssikring i forsøgsprojektet.

Forældre til de børn, der ikke tidligere har modtaget ABA-behandling, beretter samstemmende om, at deltagelsen i forsøgsprojektet har givet deres familie et ”løft” – forældrene har oplevet, at de i kraft af deltagelse i supervisionen og på grund af, at de selv arbejder med deres barn systematisk flere gange om ugen, har fået del i en adfærdsanalytisk ”værkstøjskasse”, som giver dem mulighed for at komme i kontakt med deres barn på en meningsfuld måde, som de ikke tidligere har oplevet. Disse forældre lægger også vægt på, at de nu spiller en vigtig rolle i deres barns udvikling, at de ikke længere bliver overladt til sig selv, og at de ikke længere har oplevelsen af at blive umyndiggjort i forhold til deres eget barn.

Blandt forældrene til de 5 børn, der i forbindelse med forsøgsprojektet har skiftet fra specialbørnehave til normalbørnehave, har der været stor tilfredshed med skiftet. De børn, der tidligere har gået i specialbørnehave, er de mest handicappede – mentalt, funktionelt og adfærdsmæssigt – og de er også blandt de ældste børn i forsøgsprojektet (5-6 år gamle ved projektstarten). Alle børn har klaret overgangen til normalbørnehave uden store problemer og

profiterer af samværet med typiske børn i forskellig grad. Nogle af disse børn tilbringer dog stadig en del af deres børnehavetid i træningsrummet, og er indtil videre kun integreret med de andre børn i kortere tid hver dag.

Disse effekter er baseret på forældres egne observationer og dataregistrering i forbindelse med behandlingen. Effekterne er ikke dokumenteret i kraft af standardiserede IQ-, sprog- eller social adaptionstests, og vil heller ikke blive det i den ovennævnte evaluering. Børnene fra ABA-forsøgsprojektet i København er ikke blevet testet inden behandlingen startede. Den testning, der finder sted i forbindelse med evalueringen af forsøgsprojektet kan derfor ikke dokumentere behandlingsresultater fra før interventionen til efter iværksættelsen af interventionen.

Der er forældre til et enkelt barn i forsøgsprojektet, som er i tvivl, om ABA-tilbuddet er det rigtige til dem og deres barn. De er tilfredse med den høje grad af intensitet og den høje grad af kvalitet i behandlingen, men er mere usikre på indholdet i ABA-behandlingen og hælder imod, at deres barn vil profitere mere af en traditionel struktureret og visuelt understøttet specialundervisning for børn med autisme. Der er dog ingen ledige pladser i traditionelle autismespecifikke specialbørnehaver i København, og eftersom alternativet til ABA-tilbuddet derfor er enkeltintegration med begrænset støtte, har de valgt at beholde barnet i ABA-tilbuddet.

Læs mere om forældretilfredshed i *Undersøgelse af forældres tilfredshed med ABA-tilbuddet i Københavns Kommune* (maj 2006) (ABAforum, 2006).

Samarbejdet mellem Københavns Kommune og ABA-foreningen i København

Baggrunden for de nuværende ABA-forsøgsprojekter i Københavns Kommune er et usædvanligt samarbejde mellem kommunen og forældre til børn med autisme organiseret i ABA-foreningen i København.

Flere forældre fra Københavns Kommune ansøgte allerede i 2002 individuelt om ABA-tilbud til deres barn hos det lokale handicapcenter, men de fik automatisk afslag med henvisning til, at der var udsendt et 'skuffecirkulære' fra Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltningen om alternative behandlinger til børn med handicap, og at det i dette skuffecirkulære var præciseret, at der ikke kunne ydes støtte til sådanne alternative behandlinger (Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltningen, 2001). På den baggrund organiserede forældrene sig i ABA-foreningen, og en gruppe af ABA-familier sendte i august 2002 et fagligt oplæg til Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltningen samt til H:S om igangsættelse af et forsøgs- og udviklingsarbejde – titlen var *Kapacitets- og kvalitetsudvikling af den tidlige indsats over for småbørn med autisme i H:S-området – et udviklings- og evalueringsprojekt i daginstitutioner* (Andersen & Bay, 2002). På den baggrund blev der i november 2002 på Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltningens initiativ afholdt en rundbordssamtale mellem forvaltning og ABA-forældregruppen, og det blev her af vicedirektøren foreslået at nedsætte en række arbejdsgrupper vedr. behandlingstilbud til børn med handicap i Københavns Kommune. Der blev efterfølgende inviteret til deltagelse i tre forskellige arbejdsgrupper, som arbejdede i et helt år med forslag til nye initiativer. Arbejdsgrupperne bestod af forældre til børn med handicap – herunder ABA-forældre – af sagsbehandlere fra kommunens handicapcentre samt af administratorer fra den centrale Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltning. De tre arbejdsgrupper skrev rapporter om hhv. integration af børn med autisme i normale daginstitutioner, om samarbejde mellem forældre og forvaltning og om sikring af sammenhæng i den enkelte handicappedes institutionstilbud livet igennem. På denne baggrund indarbejdede Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltningen i deres indstilling til budget for 2005 bevilling til igangsættelse af forsøg med nye behandlingsformer for børn med handicap (ABA, Doman, Family

Hope). Familie- og Arbejdsmarkedsudvalget traf på deres møde den 4.8.2004 beslutning om at afsætte midler til forsøg med nye behandlingsformer (Indstilling og beslutning i Familie- og Arbejdsmarkedsudvalget, 4. august 2004). Denne beslutning blev konfirmeret af Borgerrepræsentationen (Indstilling og beslutning i Borgerrepræsentationen, 28. april 2005) og siden ved vedtagelsen af budget for 2005 i oktober 2004. Herefter gik forsøgsprojektet på børnehaveområdet i gang den 1.3.2005.

ABA-forsøgsprojektet for børnehalebørn har generelt haft en meget høj grad af bevågenhed i Københavns Kommune – ikke kun kontoret for handicappede, men også i direktionen for Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltningen og hos det daværende ansvarlige politiske udvalg – Familie- og Arbejdsmarkedsudvalget. Der har i forvaltningen og udvalget været en erkendelse af, at mange børn med autisme tidligere ikke har fået et kvalificeret tilbud, og at de specialpædagogiske institutioner i kommunen trænger til et kvalitetsmæssigt løft. ABA-behandlingens fokus på intensitet, målrettethed, individuelle behandlingsplaner, dataregistrering og supervision er blevet opfattet som et af flere midler til at løfte kvaliteten i tilbud til børn med handicaps. Et eksempel på denne bevågenhed er de relativt store summer, der er investeret i forsøgsprojektet, og et andet er forvaltningens tidligere indstilling til det politiske udvalg om at gøre forsøgsordningen permanent allerede inden evalueringen var påbegyndt – hvilket dog ikke blev vedtaget (Indstilling og beslutning i Familie- og Arbejdsmarkedsudvalget, 2. februar 2005).

Det er ikke kun økonomisk, at kommunens interesse for forsøgsprojektet er kommet til udtryk. Forvaltningen har afsat store ressourcer på at få forsøgsprojektet til at fungere optimalt. Den tidligere nævnte projektledelse bestående af to medarbejdere er et eksempel på disse ressourcer. Et andet eksempel er kontaktudvalget mellem ABA-foreningen i København og Københavns Kommune. Kontaktudvalget består af 6 forældrerepræsentanter (5 fra førskoleområdet og 1 fra skoleområdet), projektlederen, projektmedarbejderen samt kontorchefen fra det administrativt ansvarlige kontor – først 8. kontor i FAF, siden Kontoret for Støtte og Rådgivning i BUF. Lejlighedsvis deltager en leder fra PPR, lederen af supervisionscenteret NOVA, og en repræsentant for ABA-pædagogerne. Kontaktudvalget påbegyndte sit arbejde 4 måneder inden forsøgsprojektet startede, og var kraftigt involveret i udvælgelsen af supervisionscenteret og i ansættelsen af ABA-pædagoger. Siden har udvalget i perioder mødtes fast hver anden eller fjerde uge.

Kontaktudvalget har ingen beslutningsmyndighed, som entydigt er henlagt til forvaltningen eller i visse tilfælde uddelegeret til børnehavernes ledelse. Men kontaktudvalget fungerer som et forum for gensidig udveksling af informationer og som forum for diskussioner af forsøgsprojektets problemer, potentialer og progression. Kontaktudvalget har givet mulighed for, at forældrenes tidligere erfaringer med og viden om anvendt adfærdsanalyse er blevet inddraget i planlægningen og administrationen af forsøgsprojektet, og har samtidig givet forældrene indblik i, hvor kompliceret det er at igangsætte et så stort og ambitiøst forsøgsprojekt i en kommune som Københavns Kommune.

Københavns Kommune er en kommune, hvor beslutningsvejene er lange og langsommelige. Via kontaktudvalget har repræsentanter for forældrene fået indblik i disse processer – en viden, som har kunnet formidles videre til de øvrige forældre. Kontaktudvalget har således kunne forebygge nogle af de mange utilfredsheder, som forældre til børn med handicap har, fordi de er utålmodige på deres børns vegne og fordi de har mange tidligere, dårlige erfaringer med kommunens håndtering af børn med handicap. Samtidig har projektledelsen via kontaktudvalget fået indblik i de mange praktiske

problemer og uhensigtsmæssigheder, som har præget startfasen af forsøgsprojektet. Det er disse problemer og uhensigtsmæssigheder, som er beskrevet i denne erfaringsopsamling.

Selv om kontaktudvalget således har fungeret som en relativ effektiv ”lynafløder” for alvorlige problemer og konflikter mellem forældrene og kommunen, har det ikke forhindret utilfredsheder. Både hos de ramte forældre og hos forældremedlemmerne af kontaktudvalget er der en manglende forståelse for det langsomme tempo, hvormed opståede problemer er blevet adresseret og løst: Børn, der er blevet visiteret til forsøgsprojektet inden sommerferien 2005 er først kommet i gang med behandlingen i november 2005, fordi der har manglet børnehave, træningsrum eller ABA-pædagog; enkelte problemer med at skaffe træningsrum har været uløste efter 8 måneder, og det samme gør sig gældende for etablering af mulighederne for web-cam-baseret supervision. Også overgangen fra børnehave til skole for ABA-børn har udløst massiv kritik. Alle de nævnte problemer involverer flere forvaltninger i Københavns Kommune eller flere forskellige beslutningstagere inden for samme forvaltning. Sådanne tværgående problemer har i en kommune som Københavns Kommune, der har en tung og indgroet forvaltningsstruktur, en tendens til at sande til og mangle fremdrift.

Man skal også være opmærksom på, at forsøgsprojektets decentrale struktur – med 18 børn fordelt på 14 forskellige børnehaver, enkeltintegreerede børn og pædagoger spredt ud over forskellige typer af børnehaver med hver deres ledelse – komplicerer forvaltningen og etableringen af hurtige løsninger.

ABA-forsøget som eksempel på ’public governance’

ABA forsøget i Københavns Kommune er siden sin spæde start blevet udviklet og etableret med afsæt i et dialogorienteret samarbejde mellem de kommunale myndigheder: kontorchefer, fagkonsulenter, institutionsledere, børneteamchefer og sagsbehandlere og de borgere som er modtagere af denne specifikke ydelse: handicapforældre til børn med autisme. Alle disse forskellige parter har været involveret i en længerevarende proces, hvor indsatsområdet – de specialpædagogiske tilbud til børn med handicap – blev afdækket. Da ABA-forsøget på børnehavområdet efterfølgende blev politisk besluttet efter indstilling fra forvaltningen, blev denne linie fortsat med nedsættelse af et kontaktudvalg, som er et samarbejdsorgan mellem handicapforældrene i forsøget og forvaltningen. Denne form for forhandlende ledelse med særlige borgergrupper er et eksempel på en ny offentlig styreform, som kort skal beskrives.

Den måde som ABA-forsøget i København er blevet startet og implementeret tager sit afsæt i en ny måde at udvikle og gennemføre politik på – kaldet ’public governance’ (Bovaird & Löffler, 2003). ’Public governance’ kan oversættes til dansk med ’offentlige styringsredskaber’ og er et styringsredskab, der baserer sig på et tæt samarbejde mellem forvaltninger, interessenter og borgere. Det har afløst tidligere styringsredskaber 1980’erne, som primært fokuserede på kvaliteten i de offentlige ydelser. Baggrunden for dette skifte har været en række problemer med at indfri de formål og forventninger, som borgere og politikere har til offentlige serviceydelser. En række af de formål og problemer, som den offentlige sektor skal håndtere og skabe gode løsninger af, har nemlig vist sig at udvikle sig til særligt ’hårdnakkede problemkomplekser’, som de daværende offentlige tilbud ikke var i stand til at udbedre. Et godt eksempel er sprogstimulering af børn med anden etnisk baggrund, som til trods for mange initiativer ikke har været i stand til at nå de målsætninger, som har været formuleret. Et andet eksempel er tilbud til børn med handicap, hvor den massive udbygning af specialtilbud ikke har formået at inddrage forældrene i udvikling og læring af deres børn med handicap.

Som en konsekvens på dette paradoks er det blevet tydeligt, at de offentlige myndigheder ikke kun bør måles og vurderes på kvaliteten af deres serviceydelser, men i lige så høj grad på de måder og den kvalitet, hvorpå de udøver deres myndighed. Det er med baggrund i dette skifte i synet på offentlige ydelser, at en række reformer – inspireret af 'public governance' – er begyndt at vinde indpas i en række europæiske lande. Ved 'public governance' forstås de måder, hvorpå interessenter – forskellige borgergrupper, professionelle, offentlige myndigheder, private virksomheder – spiller sammen med hinanden med det formål at få indflydelse på resultaterne af de offentlige politikker. Ideelt set bør 'public governance' udvikles til en 'god ledelsespraksis' ('good governance') ved at den offentlige styring og ledelse gennemføres som forhandlingsprocesser, hvor alle interessenter (de førnævnte grupperinger) indenfor et politisk reguleret område forhandler om formål, udbytte og ledelsesmåder og som herefter regelmæssigt evalueres af de involverede partnere.

Det vil være ønskeligt, hvis ABA-forsøgsprojektet i København ikke kun evalueres i forhold til dets effekter på børn og forældre, men at de nævnte forsøg med 'public governance' i forbindelse med ABA-forsøgsprojektets etablering og implementering også inddrages i den eksterne evaluering.

Visitation til ABA-forsøgsprojekterne i Københavns Kommune

Visitationen til ABA-forsøgsprojektet inden for det sociale område (FAUs ansvarsområde) blev administreret af den daværende Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltning. Sommeren 2004 blev der udsendt et brev til alle forældre til børn og unge med handicap i Københavns Kommune, hvori der blev informeret om det forestående forsøg med nye behandlingsformer (ABA, Doman, Family Hope). Når brevet blev sendt ud til alle familier med børn med handicap under 18 år skyldes det, at Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltningen fortolkede forsøgsprojektet – i overensstemmelse med sociallovgivningen – som et midlertidigt tilbud til alle med handicap under myndighedsalderen. Denne brede målgruppe har dog siden vist sig at give anledning til mange problemer, eftersom sektoransvarsprincippet sætter skarpe grænser for, på hvilke områder en socialforvaltning kan operere. Mens FAF således for førskolebørns vedkommende havde sektoransvar både for børnenes dagtilbud og de familierettede sociale ydelser, så havde FAF for skolebørnenes vedkommende ikke ansvaret for dagtilbud. De skolebørn, hvis forældre meldte deres interesse for et ABA-tilbud, blev derfor placeret i den uheldige situation, at et ABA-tilbud for deres vedkommende kun omfattede deres ferier og fritid i familien, hvorimod deres dagtilbud (dvs. skolegang) ville være baseret på et helt andet pædagogisk grundlag. Disse uhensigtsmæssigheder blev dog efterfølgende løst ved at de børn, der på denne måde kom i klemme mellem forskellige forvaltninger og forskellige sektoransvarsområder, efterfølgende blev indskrevet i kommunens ABA-pilotprojekt på skoleområdet således, at der – fra sommeren 2005 – også for deres vedkommende kom sammenhæng mellem dagtilbud og familietilbud.

Visitationen til ABA-forsøgsprojektet på førskoleområdet fandt sted i perioden fra august 2004 til den 2.2.2005. De første børn, der blev visiteret, var børn, der allerede i deres hjem modtog ABA-behandling. Disse børn – 8 i alt – blev inkluderet i den såkaldte overgangsordning, hvor kommunen betaler forældrenes udgifter til supervision og behandling i en overgangsperioden indtil kommunens egne ABA-projekter er etableret. Ud over disse 8 børn er der i perioden siden blevet visiteret 12 børn. Der var i denne periode ingen adgangs begrænsning. I begyndelsen af 2005 vurderede forvaltningen, at antallet af børn i forsøgsprojektet var tilstrækkeligt til at sikre en grundig evaluering, og samtidig frygtede man, at et fortsat åbent optag ville resultere i at op mod halvdelen

af alle førskolebørn med autisme ville være visiteret til ABA-behandling (Indstilling og beslutning i Familie- og Arbejdsmarkedsudvalget, 2. februar 2005).

Der har efterfølgende vist sig to problemer ved denne visitationsprocedure. For det første var der – lige som i dag – børn, der stod på venteliste til udredning på børnepsykiatrisk afdeling på Bispebjerg Hospital. Disse børn, som var henvist til udredning, havde således ikke en diagnose og var derfor formelt set ikke optagelsesberettigede. For det andet blev der kun én gang informeret systematisk om forsøg med nye behandlingsformer. Forældre til børn med handicap, som var kendt i systemet, modtog i sommeren 2004 et brev, hvori de blev informeret om mulighederne for de nye behandlingsformer, men børn, der blev tilknyttet et handicapcenter efter sommeren 2004, fik ikke den samme information. Det var planen, at disse forældre mundtligt skulle informeres af deres sagsbehandler på handicapcentrene, men det er i flere tilfælde ikke sket.

De to nævnte problemer fik betydning, da der i februar 2005 blev lukket for optag af flere børn til ABA-forsøgsprojektet. Børn, der på dette tidspunkt ikke havde nået at få en formel diagnose, kunne ikke visiteres, og forældre, der ikke var blevet informeret om muligheden for ABA-tilbud kunne ikke ansøge om, at deres barn blev visiteret. Borgerrepræsentationen blev efterfølgende nødt til at tage stilling til disse sager (Indstilling og beslutning i Borgerrepræsentationen, 28. april 2005). Resultatet blev en dispensationsordning, således at børn, der inden februar 2005 stod på venteliste til udredning, og som efterfølgende har fået en autismediagnose, kunne optages. Det samme blev gældende for børn, hvis forældre ikke var blevet informeret om muligheden for deltagelse i ABA-forsøgsprojektet inden stoppet for optag. Også disse børn fik mulighed for efterfølgende at blive optaget i forsøgsprojektet. På den baggrund blev 5 yderligere børn visiteret til ABA-forsøgsprojektet i løbet af 2005. Den seneste visitation er sket så sent, at barnet først er startet i ABA-forsøget den 1.2.2006.

God repræsentation af to-sprogede børn

	Københavns Kommune	ABA- forsøgsprojektet
Børn med dansk oprindelse	71	71
Indvandrere	3	
Efterkommere	26	
2-sprogede børn		29

Kilde: (KRBEF3, 2006)

I Københavns Kommune udgør indvandrere og efterkommere af indvandrere blandt børn mellem 3 og 10 år 29%, mens 71% er børn af dansk oprindelse. De tilsvarende tal kendes ikke for børn i ABA-forsøgsprojektet, men antallet af to-sprogede børn kendes. Det drejer sig om 7 ud af 24 børn – altså 29%. To af de syv børn stammer fra EU-lande, mens de resterende har oprindelse i enten det tidligere Østeuropa eller i ikke-vestlige lande.

Selv om disse tal på ABA-børnenes herkomst ikke er direkte sammenlignelige med tallene fra kommunen som helhed, så er der meget der tyder på, at den etniske sammensætning af børn i ABA-forsøgsprojektet følger forholdene i Københavns Kommune. Det er bemærkelsesværdigt, at der er så mange børn med en ikke-dansk oprindelse i forsøgsprojektet. Normalt ville man forvente, at

forældre med anden etnisk baggrund ville være forsigtige med at indskrive deres barn i et forsøgstilbud, men det har altså ikke været tilfældet. Hvis man skal pege på mulige forklaringer, så må man for det første fremhæve den høje grad af familieinvolvering, som passer godt sammen med familieorienteringen i indvandremiljøer. Endelig spiller det for nogle indvandrerforældres vedkommende ind, at ABA-metoden er baseret på integration af børn med autisme i normale miljøer, hvilket i nogle lande er en indarbejdet del af deres hjemlandes handicapolitik.

Problemer med at finde børnehaver

Der er 526 daginstitutioner i Københavns Kommune. Alligevel har der været store problemer med at finde frem til anvendelige og interesserede børnehaver til 18 ABA-børn. Som udgangspunkt har forsøgsprojektet i Københavns Kommune været designet efter den såkaldte skandinaviske model, hvor ABA-børn bliver enkeltintegreret i den lokale børnehave – dvs. den børnehave, hvor barnet alligevel ville have gået, hvis det ikke havde autisme. Det har kun i nogle tilfælde været muligt at realisere dette mål. I flertallet af tilfældene har forældre og barn måttet acceptere, at ABA-barnet går i en børnehave længere eller langt væk fra hjemmet. Det betyder daglig taxikørsel, samt at forældrene ikke henter og bringer deres barn i børnehaven – netop de ulemper, som man har villet undgå med den skandinaviske model.

Forklaringerne på de manglende lokale børnehaver er dels praktiske og dels holdningsmæssige. På det praktiske plan handler det om plads – ABA-børn bliver indskrevet i regulære børnehavepladser og dvs. at børnehaven skal have en ledig plads på starttidspunktet – dvs. foråret 2005. Eftersom mange børnehaver først får ledige pladser ved den omrokering, der normalt finder sted i forbindelse med skolestart, er der her en forklaring på manglende pladser. Et andet pladsproblem er manglen på træningsrum. Dette problem er beskrevet nærmere nedenfor.

Holdningsmæssigt forudsætter en vellykket integration af et ABA-barn, at der i børnehaven – hos ledelsen, hos personalet og hos forældrene – er en positiv interesse for at deltage i et sådant forsøgsprojekt. En sådan positiv interesse bør tilvejebringes i form af et orienteringsmøde for såvel personalegruppe, forældrebestyrelse som forældregruppe. Disse møder skal sikre en bred orientering om, hvad diagnosen autisme spektrum forstyrrelse dækker, hvad anvendt adfærdsanalyse er, hvorledes anvendt adfærdsanalyse bør praktiseres, hvad dette indebærer i forhold til institutionen og børnegruppen generelt. Det kan i den forbindelse anbefales at konkretisere ABA-barnet og barnets særlige behov, hvorfor ABA-forældre deltagelse i form af introduktionsoplæg med fordel kan anvendes. Sådanne orienteringsmøder er langt fra blevet afholdt i alle tilfælde.

At enkeltintegrere et ABA-barn kræver ikke kun en rummelighed over for et barn, der kan være meget anderledes adfærdsmæssigt og færdighedsmæssigt, men også en rummelighed over for en specialpædagogisk metode – ABA – som ligger langt fra de idealer, der normalt hylles i danske daginstitutioner. Anvendt adfærdsanalyse indebærer intensiv pædagogisk indsats, individuelle læreplaner, skemalagt hverdag, voksenstyret intervention samt indlæring af skolemæssige færdigheder. Alt sammen mål og midler, som ligger meget langt fra børnehavernes traditionelle prioritering af fri leg og af børns egne initiativer.

Hertil kommer, at der er en meget lang række børnehaver, som har tidligere og dårlige erfaringer med enkeltintegrerede børn med autisme. Disse børn har været enkeltintegreret med maksimalt 18½ timers støtte om ugen og uden supervision, og selv om betingelserne for ABA-børnene er væsentlig

bedre, betyder de tidligere dårlige erfaringer, at børnehaverne har været meget tilbageholdne med at ville indskrive et ABA-barn.

Manglen på egnede og interesserede lokale børnehaver har dels betydet, at nogle forældre har måttet acceptere lange transporttider for ABA-barnet til børnehaven, og dels at andre børn har måttet vente i månedsvis på at komme i gang med ABA-tilbuddet, fordi det ikke har været muligt at finde en egnet børnehaveplads.

Endelig siger erfaringerne, at selv om en børnehave har de fysiske og de holdningsmæssige forudsætninger i orden ved starten af et ABA-projekt, så kan det vise sig, at børnehavens oprindelige interesse for forsøgsprojektet ikke kan opretholdes i længden. Børnehaveledelsen og børnehavens personale kan meget vel sige ja til et ABA-barn på falske forudsætninger og på baggrund af relativ uvidenhed om, hvad det indebærer af praktiske, daglige problemer. At integrere et ABA-barn i en almindelig børnehave forudsætter, at der er en udpræget vilje til at løse en række praktiske problemer omkring barnets integration og ABA-pædagogens særlige arbejdsforhold. De børnehaver, der i længden ikke viser sig at have den nødvendige vilje, er ikke velegnede som ABA-børnehaver. Forældrene bliver utilfredse med den manglende opbakning og ABA-pædagogen får ikke den nødvendige støtte i hverdagen til at kunne magte et så svært og belastende arbejde. I udvælgelsen af børnehaver er det ikke altid muligt at forudse sådanne problemer – der er endnu for lidt viden om anvendt adfærdsanalyse som pædagogik og behandlingsmæssig metode blandt børnehaveledere, og projektledelse og forvaltning har endnu ikke tilstrækkelige erfaringer – eller vilje – til at kunne frasortere mindre velegnede børnehaver. Der er i en række tilfælde blevet taget mere hensyn til forældrenes ønsker om en bestemt børnehave end en realistisk vurdering af, om børnehaven er egnet til formålet. Forældre har et forståeligt ønske om, at barnet ikke skal flytte børnehave, og er derfor meget indstillet på at gå på kompromis med kravene til en ABA-egnet børnehave.

Der er også flere eksempler på konflikter med hensyn til autoritetsstrukturen i forbindelse med børnehaverne. Børnehaveledere er vant til, at de har det pædagogiske ansvar for de børn, der er indskrevet i deres børnehave, og børnehaveledere er desuden vant til en meget vidt udstrakt selvbestemmelse – økonomisk og ledelsesmæssigt. Selv om der formelt set er en klar arbejdsdeling, hvor børnehaven har det ledelsesmæssige ansvar for pædagogen, og supervisionscenteret har det behandlingsmæssige ansvar, er der en gråzone – pædagogisk og mht. tidsanvendelse – hvor disse to ansvarsområder kan støde sammen. Når man udstationerer et ABA-barn og en ABA-pædagog i en almindelig børnehave, skaber det således potentielle konflikter. Der er børnehaveledere fra børnehaver med ABA-børn, som ikke er specielt begejstrede for ABA-pædagogikkens intensitet og konstante krav til barnet med autisme, og som har gjort forsøg på at ændre behandlingens indhold og omfang. Der er derfor behov for, at der vedtages en mere klar arbejdsdeling mellem børnehavens, projektledelsens og supervisionscenterets ansvarsområder. Endelig er der behov for, at potentielle ABA-børnehaver får et bedre beslutningsgrundlag, og at projektledelsen får et bedre udvælgelsesgrundlag, når der skal findes ABA-børnehaver. Der er også behov for en tættere kontakt mellem projektledelsen og børnehavelederne således, at kendskabet til projektbetingelserne og rammerne og arbejdsdelingen mellem projektledelse, supervisionscenter og børnehaveledelse kan præciseres. Der er indledt en sådan møderække, som bør fortsættes og sandsynligvis intensiveres.

På den baggrund – suppleret med ABA-pædagogernes isolerede hverdag (se nedenfor) – er der efterhånden en generel enighed om, at på nuværende tidspunkt – hvor ABA er en ny og uprøvet metode – er den skandinaviske model i sin rene form ikke realiserbar i Københavns Kommune. Hvis

ABA-forsøget gøres permanent, vil det i stedet være nødvendigt at udvælge nogle få, deciderede ABA-børnehaver, hvor der oprettes 2 faste ABA-pladser, som kan bruges til skiftende ABA-børn. Det vil betyde længere transporttid for børnene, og det vil betyde, at børn – når de indskrives i et ABA-tilbud – skal skifte børnehave, men det er at foretrække frem for de problemer, som skiftende børnehaver uden interesserede og engagerede børnehavedere og –personale vil afstedkomme.

Træningsrum

I en række tilfælde har de børnehaver, der har vist interesse for at indgå i forsøgsprojektet, ikke haft et ledigt lokale, der har kunnet inddrages til træningsrum. Det skyldes, at de eksisterende børnehavers kapacitet i forvejen udnyttes fuldt ud. I nogle tilfælde har man kunnet løse problemerne ved mindre ombygninger (skillevægge), men i andre tilfælde har man måttet opsætte en skurvogn på børnehavens legeplads eller parkeringsplads. At få lov til at opsætte en skurvogn forudsætter både en nabohøring og en byggetilladelse, hvilket tager tid. I ventetiden har ABA-pædagoger arbejdet uden træningsrum eller arbejdet i rum, der i løbet af dagen eller ugen anvendes til andre formål. Det har vist sig meget besværligt og belastende for ABA-pædagogen ikke have fuld rådighed over et træningsrum. Det betyder bl.a. at træningsmaterialerne i nogle tilfælde skal flyttes frem og tilbage og i andre tilfælde, at det ikke er barnets behov, der bestemmer anvendelsen af træningsrummet, men et skema.

Professionalisme/intimitet i forholdet mellem ABA-pædagog og forældre

Pædagoger og forældre arbejder sammen i et team omkring det enkelte barn, men de har forskellige roller i dette team. Det har i rigtig mange tilfælde skabt rollekonflikter, hvor – kort sagt – pædagogerne forsøger at gøre forældrene til personlige kollegaer, mens forældrene forsøger at indrullere pædagogen i et familiært univers. I begge tilfælde er der tale om en uheldig privatisering og intimisering af en relation, som bør være professionel.

Eksempler på forældres forsøg på at indskrive pædagogen i familiære relationer er fx, at pædagogen inviteres hjem til middag eller ud til betalt middag i byen, at forældrene ringer til pædagogen privat om aftenen og i weekender, at forældrene tilbyder pædagogen privat (og sort) arbejde som aflaster i familien, at forældrene inviterer pædagogen med på ferier, at forældrene tilbyder privat at betale for pædagogens deltagelse i kurser m.v., at forældrene holder barnet hjemme fra børnehaven for at aflaste pædagogen. Selv om forældrenes tilbud til pædagogen i de nævnte tilfælde er givet i bedste mening, lægger det et forventningspres på pædagogen, og det kan være svært for pædagogen at sige nej til sådanne tilbud uden, at det belaster samarbejdet.

Eksempler på pædagogers behjertede forsøg på at gøre forældrene til personlige kolleger er f.eks. at pædagogen privat – uden om børnehavens ledelse – aftaler ferier eller afspadsring ("Kan I ikke holde Peter hjemme fra børnehaven, så jeg kan afspadsere på fredag"), eller aftaler mødedeltagelse ("Kan Peter komme senere på mandag, så jeg kan være med i personalemødet?"), eller bruger forældrene som klageinstans over deres arbejdsforhold. Selv om forældre forsøger at være behjælpelige i sådanne tilfælde, så pålægger det forældrene en ekstra belastning i dagligdagen, at de skal være med til at løse uhensigtsmæssigheder i pædagogernes arbejds- og ansættelsesforhold.

Der udarbejdes et sæt skriftlige retningslinier, der nøje præciserer, hvad man som forældre og som pædagog bør og ikke bør gøre i forhold til hinanden, samt hvilke opgaver børnehavens ledelse har med henblik på at opretholde en professionel distance.

Blandede erfaringer med forældreengagement

Børn til ABA-forsøgsprojektet er rekrutteret på to måder: dels var der, inden forsøgsprojektet startede, 8 børn, som allerede var i hjemmebaserede, forældreorganiserede og –finansierede ABA-tilbud, og dels har forældre i en periode på 5 måneder i slutningen af 2004 kunnet indmelde deres barn i ABA-tilbuddet. 9 af de 18 ABA-børn i børnehaveprojektet er således ”nye” og deres forældre har ikke tidligere stiftet bekendtskab med anvendt adfærdsanalyse. Eftersom der på visitationstidspunktet generelt i Københavns Kommune var mangel på specialpædagogiske pladser til børn med autisme, er der forældre, som har valgt ABA-tilbuddet mere af nød end af egentlig interesse for at deltage i barnets behandling, eller som i al fald ikke har forstået, hvor store krav til forældreengagement, som et ABA-tilbud forudsætter. Det er meget forskellig, hvordan forældre til ABA-børn håndterer deres barns handicap – i hvilken udstrækning de har accepteret barnets handicap, og om de har formået at få etableret et tåleligt familieliv sammen med et barn handicappet af autisme.

Som nævnt forventes forældre til ABA-børn at deltage i behandlingen. Dels ved at deltage i de ugentlige møder (supervisionsmøde og teammøde) samt ved at arbejde med barnet i 10 timer om ugen i hjemmet. Desuden er der en månedlig forældreworkshop, hvor deltagelse dog ikke er obligatorisk, eftersom denne er organiseret på frivillig basis.

Det er dog meget skiftende i, hvilket omfang forældre engagerer sig. På den ene side er der forældre, som overdriver engagementet – f.eks. ved at de arbejder målrettet med barnet i meget mere end de anbefalede 10 timer om ugen (hvilket kan have negative effekter på barnets oplevelse af forældre og af træningen), eller ved at de i for stor udstrækning blander sig i ABA-pædagogens arbejde. På den anden side er der andre forældre, som opfatter ABA-tilbuddet som et særligt kvalificeret pasningstilbud, men ikke forstår de behandlingsmæssige konsekvenser af manglende forældreengagement. Det er forældre, som ikke deltager i de ugentlige møder, som ikke arbejder med barnet i hjemmet, og som ikke følger teamvedtagne procedurer eller i al fald kun gør det i begrænset omfang. Kvalitetsmæssigt betyder det en forringet behandling, eftersom barnet kommer til at mangle den nødvendige generalisering af færdigheder, og at barnet kommer til at opleve manglende konsekvens mellem pædagogikken i børnehaven og i hjemmet.

For forældre, der efter starten på et ABA-tilbud finder ud af, at det ikke er den rigtige behandlingsmetode for dem og deres barn, bør der være alternativer – f.eks. en specialbørnehaveplads. Det er uheldigt, at der er forældre, som føler sig presset til at lade deres barn forblive i ABA-tilbuddet, fordi der ikke findes alternativer.

Det bør – i projektledelsen og hos supervisionscenteret – overvejes, hvorledes det i højere grad bliver muligt at engagere de forældre, som ikke af sig selv formår at blive integreret som en del af barnets team.

Månedlige forældreworkshops – formål, indhold og organisering

Forældrene fra ABA-forsøget har i regi af ABA-foreningen organiseret en månedlig forældreworkshop, hvor forældre fra børnehave- og skole-forsøgsprojekterne mødes for at skabe netværk, udveksle erfaringer og tilegne sig ny viden inden for anvendt adfærdsanalyse. Det er en forældreorganiseret og –tilrettelagt workshop, men en supervisor fra supervisionscenteret NOVA deltager som sparringspartner og som kommentator til oplæg og diskussion. Det er formålet med forældreworkshoppen at

- skabe muligheder for at få viden om ABA-metoder og -teknikker, som har relevans for de enkelte børns behandlinger og læringsproblemer

- give mulighed for at temasætte de særlige hjemme-relaterede problemer, som forældre og børn i ABA projekter kan opleve med henblik på at kvalificere disse
- at give muligheder for erfaringsudveksling og diskussion af roller og forventninger i ABA behandling
- at etablere et kontinuerligt forældre-forum, hvor styrker og svagheder ved ABA behandlingsprogrammerne kan adresseres

Et workshop-tema handler altså om et emne, som har relevans for livet som handicapfamilie med et barn med autisme eller for behandling med anvendt adfærdsanalyse med udgangspunkt i forskellige arbejdsmetoder. Organiseringen tilrettelægges med indledende oplæg om det pædagogiske emne, forældre-præsentationer af egne programøvelser og forløb, indspil og kommentarer fra deltagende supervisor og en afsluttende netværksdiskussion. Blandt de temaer, der har været behandlet på forældreworkshops kan nævnes problemadfærd, hjemmetræning, samarbejde mellem forældre og ABA-pædagoger, opbygning af legefærdigheder, selvhjælpstræning, situationel læring i hjemmet samt læse- og skrivetræning.

Der har været en stor interesse fra langt størstedelen af de deltagende forældre – dog med en tendens til at forældre af anden etnisk baggrund har været lidt mindre aktivt deltagende sammenlignet med flertallet af forældregruppen. Deltagelsen har varieret, således at mellem 12 og 20 børn har været repræsenteret med en eller to forældre. Af ABA-forums spørgeskemaundersøgelse fremgår det, at der er en meget stor tilfredshed med udbyttet af forældreworkshopsene (se *Rapport om resultater fra undersøgelse af forældres tilfredshed med ABA-tilbuddet i Københavns Kommune*).

Workshopsene har haft en væsentlig sammenbindende funktion på flere niveauer. ABA-behandling, som er kendetegnet ved at basere sig på enkelt-integration, medfører, at forældre til børn med autisme indgår i et børnehave- eller skole-fællesskab med forældre til typiske børn. Herved opnår forældrene potentielt at blive en del af det typiske hverdagsliv med småbørn og skolebørn, dvs. deres handicap-identitet træder i denne sammenhæng i baggrunden. Forældre-netværket bliver derfor en arena for, at de fælles problemer og udfordringer, som familielivet med et barn med autisme afstedkommer, kan træde frem gennem fællesskab og diskussioner. Workshopsene danner også en velfungerende ramme om at få uddybet kendskabet til anvendt adfærdsanalyse – på et lidt dybere grundlag sammenlignet med den indsigt som forældrene får gennem deres kontinuerlige deltagelse i supervisionen hver 14. dag. Forældrene i ABA-forsøget har mange konkrete erfaringer med ABA, idet de ser deres barns arbejde i børnehaven, og også selv bidrager med hjemmetræning, men et større og dybere perspektiv på ABA er det vanskeligt at opnå, fordi det er barnets træning og opgaveløsning med ABA-teamet, der ofte står i centrum for supervisionen. Supervisorernes deltagelse i forældreworkshops bidrager til at etablere en kvalificeret og tilfredsstillende faglig ramme om det adfærdsanalytiske indhold i workshopsene.

Workshop-modellens placering som en del af det københavnske ABA-forsøg er således et konkret udtryk for den nye handicap-forståelse, som forsøgsprojektet grundlæggende hviler på: at forældre til børn med handicaps er i besiddelse af ressourcer, viden og erfaring, som det er særdeles formålstjenligt at maksimere og udnytte i en optimering af et offentligt behandlingstilbud. Erfaringerne fra forældreworkshopsene i ABA-forsøgene peger på, at det er en medvirkende faktor til at reducere eller håndtere det stress- og bekymringsniveau, som er forbundet med at være handicapfamilie.

ABA er et godt behandlingstilbud, men et dårligt pasningstilbud

I ABA-forsøgsprojektet i Københavns Kommune – som det generelt gælder i den såkaldte skandinaviske model – kombinerer man intensiv behandling med et pasningstilbud. Behandlingen sker, mens barnet går i børnehave. I København er der afsat i alt 44 timer per barn per uge, men af disse timer går 7 timer fra til ABA-pædagogens forberedelse og mødedeltagelse, så reelt er der kun pasning i 37 timer om ugen. Det er for lidt for de fleste forældre, som selv arbejder 37 timer. En række af de børn, der indgår i forsøgsprojektet, kan være i børnehaven uden særlig 1:1-støtte, og for disse børn kan pasningen i børnehaven udstrækkes til mere end 37 timer uden store problemer, fordi de almindelige stuepædager kan klare pasningsopgaven i ydertimerne. Men en række børn med autisme kan ikke klare sig i en almindelig børnehave uden 1:1-voksenstøtte.

I det københavnske forsøgsprojekt er der ikke taget hensyn til disse forskelle i børnenes behov – alle har de samme ressourcer, og det bevirker, at nogle lavtfungerende børn får et ringere pasningstilbud end de højtfungerende børn.

Det bør overvejes, om der fremover skal ske en differentiering af ressourcerne, således at de meget pasningskrævende børn får flere ressourcer end de børn, der bedre er i stand til at klare sig selv i kortere perioder.

Vikardækning

Hvis en ABA-pædagog bliver langtidssygemeldt eller bliver gravid (hyppigheden af graviditeter har i løbet af de første 9 måneder været 15 % af ABA-pædagogerne, og en tilsvarende procentandel er blevet langtidssygemeldt), er der en vikarordning, som består i, at der bliver ansat en ny ABA-pædagog, som overtager arbejdet på fuld tid. Det er en udmærket ordning bortset fra, at det tager mindst 2 måneder, fra et behov for vikar er konstateret, til en ny pædagog kan starte (opslag, ansættelsessamtaler, opsigelsesfrist). I denne periode er barnet uden 1:1-støtte og for lavtfungerende børn kan det betyde, at de også er uden et pasningstilbud.

For korttidsfravær er der først i løbet af foråret 2006 blevet etableret en vikarordning. Ordningen indebærer, at børnehaven har mulighed for at indkalde en vikar, som enten arbejder med barnet med autisme, eller som frigør en fast stuepædagog, som kan tage sig af ABA-barnet. I en del tilfælde kan en sådan ordning fungere hensigtsmæssigt – især hvis børnehavens faste hjælpetræner kan træde ind som vikar for ABA-pædagogen, mens en løs vikar tager hjælpetrænerens normale timer på stuen. I andre tilfælde er ABA-barnet så højtfungerende, at det kan klare sig i nogle dage på stuen på normale vilkår med kun lidt ekstra opmærksomhed fra stuepædagogernes side. I de tilfælde klares kortere sygdomsperioden uden problemer.

Men lavtfungerende børn eller børn med store adfærdsmæssige problemer kan ikke klare sig uden en velkendt og erfaren 1:1-voksenstøtte. Hvis et sådant barns ABA-pædagog bliver syg, og hvis hjælpetræneren eller andre faste pædagoger ikke kan træde til, så er forældrene i mange tilfælde tvunget til at holde barnet hjemme, indtil ABA-pædagogen er på arbejde igen. Der er ikke nødvendigvis tale om en formel pligt til at holde barnet hjemme – alle ABA-børn har på papiret et fuldtids pasningstilbud som ikke adskiller sig fra andre børns børnehavetilbud, så hvis forældrene insisterer, er børnehaven formodentlig tvunget til at modtage barnet uden støtte. Men mange forældre vil vælge at holde ABA-barnet hjemme, fordi lavtfungerende børn med autisme ofte har problemer med at skulle være sammen med en fremmed, ekstern vikar.

På papiret er den etablerede pasningsvikarordning hensigtsmæssig, men for de dårligst fungerende børn er der ikke en løsning på pasningsproblemer i forbindelse med ABA-pædagogens sygdom. Her vil en egentlig ABA-pædagog-vikarordning (dvs. en ABA-efteruddannet pædagog, der kan træde til som vikar) være mere hensigtsmæssig.

Fastholdelse af ABA-pædagoger

Der har været et stort frafald blandt de ansatte ABA-pædagoger. Af de pædagoger, der startede den 1.3.2005, er der i dag kun 6 tilbage. Nogle af de frafaldne er langtidssygemeldte, andre er på barselsorlov. Men resten har sagt op af forskellige grunde.

Der er ved at blive skrevet en rapport om frafaldet baseret på interviews med de ABA-pædagoger, som har sagt op, men denne rapport er endnu ikke færdig.

Der er formodentlig en række faktorer, som har bidraget til frafaldet blandt ABA-pædagogerne. Primært drejer det sig om, at anvendt adfærdsanalyse som pædagogisk metode er relativ ny i Danmark, og at der er en meget begrænset viden om og erfaring med metoden blandt danske pædagoger. Blandt de 15, der blev ansat den 1.3.2005 var det kun 2, som havde tidligere erfaringer – begge er stadig ansat. Det betyder, at hovedparten af dem, der blev ansat, ikke havde erfaringsgrundlag til at vurdere jobbet og dets arbejdsbelastninger. En række af disse nyansatte er derfor med stor sandsynlighed blevet overraskede over, hvor intensivt et arbejde det drejer sig om.

Sekundært drejer det sig om jobbet faktiske belastninger. Som ABA-pædagog arbejder man alene med et barn 30 timer om ugen – uge efter uge. Man har ingen nære kolleger, som har den samme arbejdsfunktion, og man kommer derfor let til at føle sig temmelig ensom med sine erfaringer, glæder og problemer. Når arbejdssituationen er belastende skyldes det også, at der er tale om et intensivt forløb, hvor der konstant – fra forældre og fra supervisor – er forventninger om en positiv udvikling. Mange ABA-pædagoger oplever, at de 37 timers ansættelse ikke rækker til arbejdsopgaverne. De har især problemer med at nå at forberede sig – dvs. udarbejde individualiseret træningsmaterialer, købe materialer, deltage i møder og skrive referater af møder. Desuden oplever nogle ABA-pædagoger, at de ikke får tilstrækkelig hjælp fra børnehaven og fra hjælpetræneren til at kunne løse opgaven som ansvarlig for den daglige behandling.

På baggrund af disse problemer i ABA-pædagogernes arbejdsmiljø er der dels blevet indført en bedre ansættelsesprocedure og dels blevet tilrettelagt en mere grundig introduktionsfase, hvor nyansatte pædagoger kobles som makker til en mere erfaren ABA-pædagog. Der er desuden taget initiativer til at styrke netværket mellem ABA-pædagoger. Det er endvidere blevet foreslået, at der fremover etableres en 2-pædagog-ordning til hvert ABA-barn. Dvs. at der til hvert ABA-barn tilknyttes to ABA-pædagoger – hvoraf en fungerer som primær pædagog – og at de i løbet af en uge skiftes til at arbejde med det samme barn. Det vil give et mere afvekslende arbejdsmiljø for ABA-pædagogerne, og det vil give ABA-barnet erfaringer med flere forskellige trænere, men en sådan ordning skaber andre organisatoriske problemer, fordi begge pædagoger nødvendigvis må deltage i supervision. Endelig er det blevet foreslået, at ABA-pædagoger ikke længere skal arbejde enkeltvis i hver sin børnehave, men at man fremover placerer to ABA-børn i hver børnehave (men dog i hver sin børnegruppe) således, at alle ABA-pædagoger har umiddelbare kolleger i samme børnehave.

For et enkelt barn er der blevet etableret en 2-pædagogordning. Men der er behov for i den resterende forsøgsperiode, at der bliver gjort flere erfaringer med denne form for arbejdstilrettelæggelse

således, at man reelt får mulighed for at vurdere, om sådanne arbejdsvilkår giver mere tilfredsstillende arbejdsvilkår for pædagogerne.

Samme ressourcer til alle ABA-børn

Som nævnt tidligere har alle ABA-børn – uanset deres funktionsniveau – de samme ressourcer. Funktionsniveauet på ABA-børn veksler fra børn med Aspergers syndrom, der er fuldt integrerbare i hverdagen, og som primært har mindre former for problemadfærd til børn, der er mentalt retarderede i middelsvær grad, som er uden talesprog, som har massive adfærdsmæssige problemer, og som ikke kan være alene i børnehaven uden voksenstøtte. De meget forskellige forudsætninger i sammenhæng med de ens ressourcer, betyder i praksis, at tilbuddene til ABA-børnene og at arbejdsbetingelserne for ABA-pædagogerne er meget forskelligartede.

F.eks. er højt fungerende ABA-børn ikke afhængige af fuldtids voksenstøtte, og de kan derfor i perioder være i børnegruppen på almindelige vilkår. Selv om disse børn – i lighed med de øvrige ABA-børn – kun har 1:1-voksenstøtte i 37 timer om ugen, kan disse børn være i børnehaven i væsentlig længere tid om ugen, fordi de til en vis grad er selvkørende. Omvendt er lavt fungerende ABA-børn tvunget til at blive hentet fra børnehaven, når de 37 timer er brugt op, eller hvis ABA-pædagogen bliver syg, og det lægger et stort pres på både forældre og pædagoger.

For ABA-pædagogerne betyder ressourcetildelingen også meget ulige arbejdsbetingelser. Pædagoger, der arbejder med højt fungerende børn, træner næsten udelukkende i integrerede miljøer, og bliver derfor en integreret del af personalegruppen på barnets stue. Disse pædagoger kan også uden problemer holde frokost- og kaffepauser, fordi barnet kan være på stuen uden særlig støtte. Omvendt er ABA-pædagoger, der arbejder med lavt fungerende børn, tvunget til konstant at være sammen med barnet, og de er i en del af deres arbejdsdag isoleret i et træningsrum uden nære kolleger, fordi barnets træning forudsætter 1:1-træning i særlige omgivelser, og de har i flere tilfælde problemer med at holde deres pauser eller mulighed for at gå fra barnet i kortere tid. Det vil også være de samme børn for hvem, der løbende skal udarbejdes særlige, individuelt tilrettelagte træningsmaterialer, hvorimod ABA-pædagoger med højt fungerende børn i vid udstrækning kan anvende de almindeligt forekommende legesager i børnehaven som træningsmaterialer.

Det bør på den baggrund overvejes, om man skal fastholde den samme ressourcetildeling til alle ABA-børn. Denne proces er indledt i forhold til et enkelt højt fungerende barn, som nu er så velfungerende, at det kan klare sig på almindelige vilkår i børnehaven. Dette barns ABA-pædagog er derfor i en del af ugen blevet frigjort til andre arbejdsopgaver i forsøgsprojektet.

Supervisionen

Blandt forældre og pædagoger er der generelt stor tilfredshed med supervisionen, som er yderst kvalificeret, og fagligt er tilpasset de enkelte børns behov. I praksis er supervisionen blevet varetaget af tre forskellige supervisorer, som har delt de 18 børn imellem sig. Den behandlingsansvarlige psykolog og leder af NOVA har en gang om måneden set en række udvalgte børn, og har på den måde overset supervisionens og behandlingens kvalitet.

Det har været en stor fordel, at der til forsøgsprojektet har været tilknyttet tre supervisorer. Det giver mulighed for at bytte supervisor, hvis der opstår samarbejdsproblemer mellem team og supervisor. Det er sket i et par tilfælde.

Mens der har været stor tilfredshed med supervisionens kvalitet, har der været mindre tilfredshed med supervisionens omfang: 2 timers live-supervision hver anden uge suppleret med web-cam-baseret supervision i de øvrige uger. Web-cam-supervisionen er på grund af tekniske og sikkerhedsmæssige problemer i Københavns Kommune aldrig blevet etableret, så den er erstattet af telefonsupervision, som er et dårligt alternativ. De 2 timers live-supervision har vist sig at være utilstrækkelig i en opstartfase, hvor så godt som alle pædagoger og flertallet af forældrene er ukendte med metoden. Resultatet har været, at der på supervisionsmøderne ikke har været tilstrækkelig tid til at komme igennem hele det individuelle behandlingsprogram.

I teorien omfatter supervisionen også eventuelle adfærdsmæssige og indlæringsmæssige problemer i hjemmet, men i praksis er der meget få eksempler på, at supervisionen er blevet henlagt til barnets hjem. Selv om diskussioner af hjemme-problemer og forældretræning til supervisionsmøderne i børnehaven kan være et godt udgangspunkt for ændringer, kan det ikke erstatte at supervisor observerer, hvorledes barnets og forældrenes adfærd og træning samspiller i hjemmet. Mulighederne for at adressere f.eks. adfærdsproblemer, spiseforstyrrelser og søvnforstyrrelser uden familiebesøg er begrænsede. Heller ikke mulighederne for at anvende video-optagelser af barnets adfærd eller træning i hjemmet har været udnyttet i tilstrækkelig grad.

Sommeren 2005 producerede ABA-foreningen i København en foreløbig evaluering af de første tre måneders supervision. Det fremgår af denne evaluering og af efterfølgende diskussioner, at der – ud over de ovennævnte problemer – har været mindre problemer på følgende områder:

- de involverede supervisorer er personlighedsmæssigt og professionelt meget forskellige og skift mellem dem kan derfor give usikkerhed i teamet,
- der er behov for en mere differentieret vejledning til forældre omkring hjemmetræningen således, at denne i højere grad kan integreres i et almindeligt familieliv,
- skriftligheden og dokumentationen i behandlingen har ikke været tilstrækkeligt adresseret af supervisorerne
- de individuelle behandlingsplaner har været længe undervejs og er savnede
- manglen på supervision i supervisionscenterets sommerferie er et problem

Det bør overvejes, om supervisionsressourcerne i højere grad skal fordeles individuelt efter børnenes og teamets behov end efter den lighedsmode, der i dag anvendes til fordeling af ressourcer. En individuel fordeling vil gøre det muligt at tage hensyn til børns og familiers særlige behov.

Web-cam-supervision

I kontrakten mellem Københavns Kommune og supervisionscenteret NOVA er det nævnt, at supervision hver anden uge gives som web-cam-supervision. En sådan teknisk løsning er dog – efter 8 måneder – stadig ikke blevet etableret. Det skyldes tekniske problemer i Københavns Kommune og især sikkerhedsmæssige problemer. Personfølsomme data skal transmitteres fra mange lokale børnehaver til et privat supervisionscenter lokaliseret i et fremmed land (Norge), og det giver mange sikkerhedsmæssige problemer.

Web-cam-supervisionen er i ventetiden erstattet af telefonsupervision, som dog ikke har de samme kvaliteter og muligheder som en online supervision med levende billeder. Manglen på web-cam-supervision er således et kvalitetstab i behandlingen. Telefonsupervision giver også problemer for

nogle ABA-pædagoger, fordi lavtfungerende børn skal beskæftiges på anden måde, mens telefonsupervisionen står på.

Antallet af interventionstimer

På papiret har hvert barn 37 timers 1:1-tid i børnehaven og 10 timers træning med forældrene i hjemmet. Målet for forsøgsprojektet er 30 timers træning i børnehaven suppleret med de 10 timers træning i hjemmet.

De foreløbige erfaringer viser dog, at der er stor forskel på det teoretiske og det faktiske antal 1:1-timer om ugen. I alle teams bliver der ført regnskab over antallet af 1:1-timer, og det viser sig her, at barnets og ABA-pædagogens sygdom og ferier plus pauser og middagssøvn samt uforudsete begivenheder (barnets læge- og tandlægebesøg, indlæggelser) reducerer antallet af faktiske træningstimer. Man skal regne med, at der af de nævnte årsager sker en reduktion i antallet af effektive træningstimer med op til 40 %. Dvs., at i realiteten modtager de fleste børn ikke 40 timers men kun omkring 25 timers målrettet 1:1-træning om ugen.

Det bør overvejes, hvordan man mere effektivt kan udnytte de timemæssige ressourcer, således at tabet af træningstid kan minimeres. En deløsning kan være, at hjælpetræneren kobles fast på i pauserne og kan træne eksempelvis generalisering de 30 min., pædagogen holder pause. Det vil minimere de pauser i træningen, der er i løbet af dagen. En anden mulighed er ansættelse af en eller flere ABA-pædagoger som fuldtidsvikarer i forsøgsprojektet, og at disse kan arbejde med et barn, hvis pædagog er syg, afspadserer eller lign. Dette kræver selvfølgelig en ABA-vikar, som er i stand til at træne med børn på flere funktionsniveauer og at en del af vikarens job, de dage der ikke er sygemeldinger, er at besøge børnene i projektet, så vikaren har et lille kendskab til børnene, og har set dem træne med deres ABA-pædagog og selv trænet med barnet sammen med barnets faste ABA-pædagog.

Hjælpetrænerne

Erfaringerne med hjælpetrænerordningen er meget blandede, og deres anvendelse varierer meget fra børnehave til børnehave. Nogle hjælpetrænere arbejder skemalagt med de samme øvelser som ABA-pædagogen, mens andre fungerer som vikarer for ABA-pædagogen, når denne er fraværende eller udelukkende varetager generalisering af øvelser, som er indlært i træningsrum. Nogle hjælpetrænere deltager i supervisions- og teammøder (hvilket tager en god del af de ugentlige 7 timer), mens andre ikke deltager i disse møder og er afhængige af, at ABA-pædagogen kan videreformidle instruktioner og træningsteknikker.

Det er behov for en kollektiv efteruddannelse af hjælpetrænere. Der bør tilrettelægges en serie workshops for hjælpetrænere i grundlæggende ABA-begreber og -teknikker således, at de får et fagligt input – udover det – ABA-pædagogerne kan bidrage med i en travl hverdag. Det vil øge og opretholde motivationen og give større fornemmelse af, at de får tilført noget til deres faglighed, og at de er vigtige og værdsatte i barnets team.

Der er også brug for, at man i højere grad benytter muligheden for, at ABA-pædagogen og hjælpetræneren bytter plads f.eks. en dag om ugen. Dvs. at ABA-pædagogen den ene dag fungerer som stuepædagog, mens hjælpetræneren får en hel dag sammen med barnet. Det giver ikke mere træning til ABA-barnet, men det giver hjælpetræneren en større erfaring og indblik i både barn og metode, og det giver ABA-pædagogen en tiltrængt aflastning og en variation i arbejdet.

Efteruddannelse for ABA-pædagoger

Som nævnt, deltager de ansatte ABA-pædagoger i en obligatorisk efteruddannelse, som har form af et 48-timers specialmodul i gennemgribende udviklingsforstyrrelser på den Pædagogiske Diplomuuddannelse i specialpædagogik. Der er tale om et standardmodul i gennemgribende udviklingsforstyrrelser, som har fået en særlig adfærdsanalytisk toning. Modulet er tilrettelagt i et samarbejde mellem CVU-Storkøbenhavn, Københavns Kommune, ABAforum og Videnscenter for Autisme. Undervisningen er blevet forestået af supervisorere fra NOVA, medlemmer af ABA-forums redaktion samt gæstelærere med ekspertise inden for autisme og autismebehandling.

Efteruddannelsen har flere formål: Den skal kvalificere pædagogernes arbejde og skabe en teoretisk overbygning på deres pædagogiske praksis. Den skal give pædagogerne, som til daglig arbejder isoleret i hver deres børnehave, et socialt og faglig netværk blandt kolleger med samme arbejdsfunktion. Endelig skal efteruddannelsen fungere som en fastholdelsesstrategi og som et karriereperspektiv. Ved at kombinere en formel kvalificering i form af et PD-modul (som kan videreføres til en hel PD-uddannelse senere) med mulighed for at opnå en ABA-specifik certificering (den såkaldte LIFE-certificering på niveau I) er det forsøgt at gøre ansættelsen som ABA-pædagog i forsøgsperioden til en specialpædagogisk specialisering, der kan fungere som et attraktivt perspektiv for ambitiøse pædagoger.

Første hold ABA-pædagoger startede på efteruddannelsen i juni 2005 og afsluttede med aflevering af skriftlig opgave i februar 2006. Andet hold er startet på efteruddannelsen i februar 2006 og afslutter deres efteruddannelsesforløb i december 2006. Der har på begge hold været en meget høj mødedeltagelse, og de studerende har – på trods af at undervisningen ligger efter normal arbejdstid – være engagerede og meget aktive i undervisningen.

Det er første gang, der i Danmark tilbydes en sådan ABA-specifik efteruddannelse, og der har derfor været visse indkøringsvanskeligheder, hvoraf vi især vil nævne følgende:

- Undervisningen har været af svingende kvalitet. Der har kun været få gennemgående undervisere, og det er altid vanskeligt at integrere gæsteundervisere i et forløb, som er tænkt sammenhængende og progressivt, men hvor disse mål ikke kan opnås, fordi undervisningens indhold og forventningerne til de studerende har været varierende.
- Der findes ingen lærebøger i anvendt adfærdsanalyse på dansk og det har derfor været nødvendigt at anvende lærebøger på norsk og engelsk. Især de engelske tekster har voldt de studerende besvær. Også pensumkravene – ca. 1000 sider i alt – er høje for studerende, der ved siden af studierne skal passe et krævende fuldtidsarbejde.
- Anvendt adfærdsanalyse – både som praksis og som teori – udspringer af en naturvidenskabeligt orienteret psykologi, hvor der lægges stor vægt på faktuel viden: præcise definitioner, logiske slutninger, empirisk fundering og en konsistent brug af begreber. Denne tradition går kun dårligt i spænd med danske pædagogers grunduddannelse og grundindstilling, som fundamentalt er holdnings- og værdibaseret, og som i vid udstrækning er præget af en ikke-fagspecifik brug af hverdagspsykologiske begreber.

Fysioterapi og audiologopædi

En del børn med autisme har brug for fysioterapeutisk og ergoterapeutisk træning. Det drejer sig om bearbejdning af generel motorisk udviklingsforsinkelse, problemer med motorisk koordination og med motorisk latens. I ABA-forsøgsprojektet er der afsat ressourcer, således at børnene – efter en

individuel vurdering - kan få et fysioterapeutisk tilbud (men ikke ergoterapeutisk tilbud) fra Københavns Kommunes ambulante børnefysioterapi.

Alle børn med autisme har brug for et talepædagogisk tilbud – det følger af deres diagnoser, som forudsætter et kommunikationshandicap. Men talepædagogisk bistand er – efter den nugældende lovgivning – ikke et ”skal-tilbud”, men et ”kan-tilbud” til førskolebørn, og der følger ikke automatisk et talepædagogisk tilbud med en diagnose inden for det autistiske spektrum. Forvaltningsmæssigt er talepædagoger placeret i PPR, som er en del af Børne- og Ungdomsforvaltningen. Talepædagoger er ansat på læreroverenskomst, og derfor kun er i funktion i skoleårets 199 arbejdsdage. Der er således ingen talepædagogiske tilbud i skolernes ferieperioder, hvilket er u hensigtsmæssigt for alle børn med handicap – ikke mindst børn i ABA-tilbud, som definatorisk er et helårstilbud.

For både fysioterapeuter og for talepædagoger gælder, at de besidder en faglige ekspertise, som en ABA-supervisor ikke besidder, men en ekspertise, som er nødvendig for at tilrettelægge et helhedsorienteret, adfærdsanalytisk tilbud til børn med autisme. For at optimere læringen for ABA-børn er det vigtigt, at både fysioterapeuter og talepædagoger har en grundlæggende forståelse for den pædagogiske metode, der anvendes – den intensive trinvis læring baseret på promptning og forstærkning – og at de har en vilje og evne til at videregive faglig viden til ABA-pædagogen, således at denne kan integrere fysioterapeutiske og audiologopædiske øvelser i ABA-programmet. Denne funktion som vejleder forudsætter bl.a., at sådanne eksterne fagfolk er indstillet på at observere barnet i dets naturlige omgivelser – børnehaven – og at bidrage med øvelser, som kan integreres i det øvrige ABA-tilbud – både når det gælder curriculum og metode.

Der har især været problemer med at få det fysioterapeutiske tilbud til at passe ind i behovene hos ABA-børn og deres teams. Det skyldes, at det fysioterapeutiske tilbud ikke som udgangspunkt er mobilt, men baserer sig på, at fysioterapeuten arbejder direkte med barnet på en klinik i stedet for at instruere barnets pædagog i, hvordan motoriske øvelser kan indarbejdes i den daglige praksis. Der bør indarbejdes en samarbejdsmodel, som i højere grad tager hensyn til de særlige behov for vejledning, som ABA-tilbuddet indebærer, og som sikrer den nødvendige intensitet i øvelserne.

Overgangen fra børnehave til skole

På skoleområdet findes der i Københavns Kommune en tilsvarende ABA-forsøgsordning. Forsøget er påbegyndt i 2004 og de sidste børn optages ved skolestart 2006. Der er for øjeblikket 6 skolebørn, der i Københavns Kommune modtager vidtgående specialundervisning baseret på ABA – 3 går i almindelige distriktsskoler, 3 går i specialskole.

Ansvar for de to ABA-forsøgsprojekter har indtil den 1.1.2006 været delt mellem to forvaltninger: Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltningen havde ansvaret for børnehavebørnene, mens Unge- og Uddannelsesforvaltningen havde ansvaret for skolebørnene. Imellem de to forvaltninger var det aftalt, at der skal iværksættes initiativer for at lette overgangen for ABA-børn fra børnehave til skole. Det er bl.a. aftalt, at den ABA-pædagog, der har arbejdet med barnet i børnehaven har mulighed for at følge med barnet over i skolen, således at barnet ikke skal skifte primær-fagperson ved overgangen fra børnehave til skole. Men disse aftaler har ikke fungeret efter hensigten. Der har været store problemer med at få aftalerne effektueret, og det er også problematisk at forsøgsbetingelserne for børnehavebørn og skolebørn er meget forskelligartede, når det gælder omfanget af støtte, omfanget af supervision og andre ressourcer.

Per 1.1.2006 blev administrationen af de to ABA-forsøgsprojekter samlet i den nye Børne- og Ungdomsforvaltning. Der er håb om, at det vil løse nogle af de nævnte problemer ved overgangen fra børnehave til skole for ABA-børn.

ABA-pilotprojektet på skoleområdet

Skoleforsøget er startet i august 2004 (Medlemsforslag i Unge- og Uddannelsesudvalget, 10. september 2003) og slutter efter planen sommeren 2007. For øjeblikket omfatter skoleforsøget 6 børn – tre er enkeltintegrerede i almindelige distriktsskoler, mens tre går i specialskole. Sommeren 2006 optages de sidste børn i forsøgsperioden – det drejer sig om fire børn, der alle kommer direkte fra ABA-børnehaveforsøget.

Indtil oprettelsen af Børne- og Ungdomsforvaltningen per 1.1.2006 har det været PPR, der har administreret ABA-pilotprojektet på skoleområdet. Til forskel fra børnehaveforsøget har skoleforsøget fra starten været uden særbevilling til formålet – i stedet har forsøgsudgifterne skulle afholdes inden for PPRs sædvanlige budget. Også på en række andre områder har der været organisatoriske og pædagogiske forskelle på børnehave- og skoleforsøget. Skoleforsøget har – til forskel fra børnehaveforsøget – været tilrettelagt decentralt, hvilket indebærer, at alle ressourcer og beslutninger er blevet uddelegeret til enkelte skoler. Desuden har supervisionen til de seks børn ikke været samlet i et og samme supervisionscenter, men er blevet leveret af flere forskellige centre. Resultatet af denne meget decentrale struktur har været, at skolepilotprojektet ikke har fungeret som et samlet forsøgsprojekt, men snarere som en række enkeltstående og forskelligartede enkeltforsøg.

I skematisk form kan man opstille forskellene på førskole- og skoleforsøgsprojektet på denne måde:

	ABA-førskoleforsøget	ABA-skolepilotprojekt
Bevilling	Særbevilling	Udgifter afholdt af PPR
Ressourcer	Samme til alle børn	Individuel tildeling
Projektledelse	Central ledelse	Decentral på enkelte skoler
Ansættelse af personale	Centralt	På de enkelte skoler
Supervision	Samme supervisionscenter	Forskellige centre
Visitation	Autismespektrumdiagnose	Ingen krav om diagnose Kun skolestartere kan visiteres

Som det fremgår af skemaet, har ikke alle børn de samme ressourcer, som i stedet tildeles til de enkelte børn ud fra en individuel vurdering. Erfaringer viser, at et enkeltintegreret barn i ABA-pilotprojektet typisk har fået tildelt 15 timers støtte i skoletiden og 15 timers støtte i fritidsordningen.

Eftersom der ikke er givet en særbevilling til ABA-pilotprojektet på skoleområder, er der heller ikke et samlet budget, men derimod er der udarbejdet modeller for fire typer af ABA-skolebørn. De årlige ekstraomkostninger til et ABA-skolebarn er underlagt følgende rammebetingelser:

- børn med autisme, men uden udviklingshæmning i en distriktsskole, kan tildeles op til 15 timer i skolen og 15 timer i fritidstilbuddet,
- børn med autisme uden udviklingshæmning på en specialskole kan tildeles et mindre supplerende antal timer til ABA træningen

- børn med udviklingshæmning og autisme på en distriktsskole kan tildeles fuld støtte i skolen samt i fritidstilbuddet,
- børn med udviklingshæmning og autisme på en specialskole kan tildeles et mindre supplement til ABA træningen (typisk 7 timer om ugen).

Herudover tildeles hver ABA-projekt et antal ressource-timer årligt til at dække det tværfaglige samarbejde, deltagelse i supervision og koordination mellem skole, fritidstilbud og forældre. Hvert år skal der i princippet ske en revurdering af ressource-udmeldingen set i forhold til barnets behov, og i budgetberegningerne forventes det, at de tildelte ABA ressourcer over tid kan blive mindre. Men i praksis er der ikke sket en sådan individuel revurdering af ressourcebehovet, som i stedet har været bestemt af foruddefinerede budgetmodeller for forskellige typer af ABA-skoleprojekter.

De enkelte skoleforsøg etableres på henholdsvis distriktsskoler eller specialskoler med den pågældende skoleleder som ansvarlig. På distriktsskolerne tilknyttes det enkeltintegrerede skolebarn en klasse med en lærer eller pædagog som støttelærer, der modtager en efteruddannelse i ABA gennem jævnlig supervision og deltagelse i workshops. Det er et krav, at skolen skal kunne stille et træningslokale til rådighed, hvor barnet kan træne 1:1 i det omfang, det måtte være nødvendigt. I fritidshjemmet har barnet også tilknyttet en støttepædagog, som ligeledes efteruddannes i metoden. I nogle tilfælde er det den samme person, der varetager begge støttejobs, og vedkommende kan således bidrage til kontinuitet og kvalitet i programmet.

På specialskoler bliver de børn, der indgår i ABA-pilotprojektet, fordelt på forskellige grupper og skal her modtage deres ABA træning. Der er flere lærere og pædagoger, der sammen træner barnet og deltager i supervisionen. Det er dog muligt for et skolebarn på en specialskole at gå i almindeligt fritidstilbud uden for specialskolen og her få tildelt en støttepædagog, som bliver en del af ABA forsøget.

Den organisatoriske ramme for skole-forsøgene udgøres af dels en arbejdsgruppe sammensat af forældre fra ABA-foreningen i København og psykologer fra PPR og dels af en styregruppe bestående af chefpsykolog i PPR, kontorchef fra det daværende kontor for specialundervisning og en specialkonsulent fra skoleforvaltningen. Styregruppen har ansvar for ressourceudmeldingen og de overordnede retningslinier, mens arbejdsgruppen udelukkende har fungeret rådgivende, koordinerende og problemløsende. Der har dog været store problemer med at implementere denne arbejdsdeling, og samarbejdet mellem skoleforvaltningen og forældrerepræsentanterne fra ABA-foreningen har ikke været velfungerende.

Det er politisk besluttet, at skoleforsøgene skal evalueres af en ekstern evaluatør, men denne evaluering er ikke sat i værk.

Erfaringer fra de to års pilotprojekt på skoleområdet har afsløret en række væsentlige problemer af organisatorisk og pædagogisk art:

- Det overordnede problem er, at ABA-pilotprojekterne ikke har haft forsøgsstatus, men at pilotprojekterne har skullet gennemføres inden for de eksisterende rammer og betingelser for enkeltintegration af børn med handicap og børn på specialskoler, og at forvaltningen derfor har administreret ABA-forsøgsprojektet som om, der var tale om en sædvanlig form for vidtgående specialundervisning. Men eftersom de eksisterende rammer og betingelser for vidtgående specialundervisning på en række punkter strider imod det pædagogiske

grundlag for ABA-metoden, har dette udgangspunkt på afgørende områder begrænset værdien af pilotprojekterne.

- Også på en række andre områder vil det være nødvendigt at basere ABA-pilotprojekterne på forsøgsbetingelser, der går ud over de sædvanlige rammer for enkeltintegration af børn med handicap i Københavns Kommune. I ABA-projekter er en såkaldt ABA-lærer eller – pædagog ansvarlig for behandlingen, vedkommende skal fra uge til uge tilrettelægge det individuelt tilpassede undervisningsforløb og skal føre de data, der danner grundlag for den løbende revision af behandlingsplanerne. Når arbejdet med et barn i ABA-forløb bliver splittet op mellem flere forskellige personer – f.eks. mellem medlemmerne af et team i en specialskole eller mellem en støttelærer i skoletiden og en pædagog i SFO-tiden – er det meget vanskeligt at få samlet timer og indsats hos en ansvarlig fagperson.
- De fraværende forsøgsbetingelser betyder også, at den sædvanlige fordeling mellem ”læste timer” og ”forberedelse” hos de involverede lærere er bibeholdt. Der er tale om en uhensigtsmæssig brug af lærerressourcer i et intensivt ABA-tilbud, fordi forberedelsen her ikke er bundet til de enkelte timer, men derimod til det forarbejde, som består i deltagelse i supervision, i analyser af data og i udarbejdelse af arbejdsplaner. Der er således behov for et mere fleksibelt forhold mellem 1:1-timer og forberedelse.
- De nævnte problemer med spredning af timeressourcer på flere forskellige personer er især et problem på specialskoleområdet, hvor der ikke ansættes eller udpeges en særlige ABA-lærer, og hvor der kun tildeles et meget begrænset antal ekstra timer om ugen. Det betyder, at den intensive ABA-indsats i princippet skal integreres som en del af skolens sædvanlige skema, og at den altså skal leveres af meget skiftende personer – det er ikke usædvanligt, at der er involveret 5-6 forskellige fagpersoner. En sådan organisering betyder, at der ikke bliver den nødvendige intensitet i tilbuddet, at antallet af interventionstimer er lavt, og at læringsplaner og dataregistrering ikke får den nødvendige kvalitet.

Sammenlægningen af ABA-forsøgsprojektet på børnehaveområdet og af ABA-pilotprojektet på skoleområdet under den nye Børne- og Ungdomsforvaltning vil kunne løse nogle af de skitserede problemer, når forsøgsbetingelserne i højere grad kommer til at ligne hinanden. Vi vil især pege på behovet for en fælles central styring af alle ABA-tilbud uanset, om de retter sig imod skolebørn eller førskolebørn, central ansættelse af personale til ABA-skolepilotprojektet, forsøgsstatus mht. brug af timeressourcer samt en egentlig forsøgsbevilling.

Børn, der ikke er med i forsøgsprojektet

Visitationen til ABA-forsøgsprojektet er sket i efteråret 2004. De 8 børn, der i forvejen var i privatfinansierede og –organiserede, hjemmebaserede ABA-tilbud, blev alle optaget i forsøgsprojektet. Desuden var der frit optag for interesserede forældre i perioden fra september 2004 til februar 2005. På det tidspunkt lukkede kommunen for optaget, fordi prognoser viste, at hvis man fortsatte med at visitere børn til ABA-forsøgsprojektet i samme tempo ville en stor del af alle førskolebørn med autisme i løbet af en kort tid være del af forsøgsprojektet. Af økonomiske grunde og for at få en samlet forsøgsperiode med samlet starttidspunkt og samlet sluttidspunkt valgte man derfor at stoppe optaget.

Adgangsbegrænsningen til forsøgsprojektet har betydet, at der nu er et antal børn med autisme, hvis forældre ønsker et ABA-tilbud, men som ikke har mulighed for at få det, fordi forsøgsprojektet skal

evalueres, inden der kan tages stilling til, om der eventuelt skal ske en permanentgørelse og i givet fald på hvilke betingelser. En del af disse forældre er nu i den samme situation, som de oprindelige ABA-forældre i København: de er overbeviste om, at ABA er den bedst dokumenterede og den mest effektive metode til behandling af deres barn, og de er samtidig bevidste om, at tidlig indsats er afgørende for barnets udviklingsmuligheder. Det er årsagen til, at der nu igen findes hjemmebaserede og privatfinansierede ABA-tilbud i Københavns Kommune. Det er tilbud, hvor forældrene betaler for supervisionen og for træningen eller selv står for træning af barnet i hjemmet. Prisen for et sådant privat tilbud varierer mellem 120.000 og 250.000 kr om året.

Der er ingen forældre, der kan betale for en sådan privat behandling vha. deres sædvanlige lønindtægt, så betalingen sker i kraft af gældsættelse eller ved at pensionsopsparinger opsiges og anvendes til behandlingsformål. I lighed med de oprindelige ABA-forældre i Københavns Kommune bliver disse familier sat i en meget udsat økonomisk situation, som på sigt truer deres fremtidsmuligheder. Deres familieliv bliver desuden i ekstrem grad belastet af den ekstra arbejdsbyrde, de som forældre påtager sig ved at skulle fungere som ABA-pædagoger for deres barn i hjemmet. At være forældre til et barn med autisme er i forvejen en stor udfordring og en stor belastning – belastninger, som forstærkes af, at forældrene står i valget mellem økonomisk deroute og familie-stress (når de selv etablerer et privat ABA-tilbud) eller viden om, at deres barn ikke får de optimale udviklingsmuligheder (hvis de undlader at etablere et privat ABA-tilbud).

Referencer

- ABAforum. (2006). *Undersøgelse af forældres tilfredshed med ABA-tilbuddet i Københavns Kommune*. København: ABAforum.
- Andersen, L., & Bay, J. (2002). *Kapacitets- og kvalitetsudvikling af den tidlige indsats over for småbørn med autisme i H:S-området - et udviklings- og evalueringsprojekt i daginstitutioner*. København.
- Andersen, L., & Bay, J. (2004). *ABA-behandling til børn med autisme: Intensiv og tidlig pædagogisk behandling af autisme hos børn*. København: ABA-foreningen; ABA-forum.
- Arbejdsgruppe nedsat af Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltningen. (2003). *Anbefalinger vedr. integration af børn med autisme i almindelige daginstitutioner*. København: Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltningen.
- Bovaird, T., & Löffler, E. (2003). Evaluating the quality of public governance: indicators, models and methodologies. *International Review of Administrative Sciences*, 69, 313-328.
- Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltningen. (2001). *Vejledning vedr. alternative behandlingsmetoder, herunder Doman*. København: Kontoret for handicappede og psykisk syge, FAF.
- Indstilling og beslutning i Borgerrepræsentationen. (28. april 2005). Forsøg med nye behandlingsformer (Doman, ABA mv.) - Finansiering af forventet merforbrug, p. Nr. 41 BR 162/105.
- Indstilling og beslutning i Familie- og Arbejdsmarkedsudvalget. (2. februar 2005). Forsøg med nye behandlingsformer (Doman, ABA mv.) - Finansiering af forventet merforbrug, p. FAU 42/2005 J.nr. 2042/2005.
- Indstilling og beslutning i Familie- og Arbejdsmarkedsudvalget. (4. august 2004). Forsøg med nye behandlingsformer i Københavns Kommune, p. FAU 345/2004 J.nr. 2345/2004.
- KRBEF3. (2006). Folketal pr. 1. januar efter kommune/region, alder, køn, herkomst, oprindelsesland og statsborgerskabsgruppe. *Statistikbanken*.
- Medlemsforslag i Unge- og Uddannelsesudvalget. (10. september 2003). ABA-metoden, pilotprojekt for skolebegyndere med autisme, p. J.nr. U162/103.

Artikler om ABA-forsøgsprojekterne i Københavns Kommune

Bye Jensen, V. (2005). Rummelige daginstitutioner. *Børn & Unge*, 38, 12-16. 11. november 2005.

Seibæk, T. (2006). ABA giver resultater. *Fag og arbejde*, Nr. 6, juni 2006.

Skibye, L. L. (2005). Max har lært at lege. *Kristeligt Dagblad*, 17.8.2005, s. 2.